

L. Palalash

Palalash

الكبير والاكبر

آيدە ايكى مرتبه نشر ايديلور دينى، ادبى، علمى و سياسى
مجله ۵ اسلاميه در.

محرر و صاحب امتيازى: ملا عالمجان البارودى

فهرست:

۵۷۷ تفسير حبنى اسر ائيلنك عهدلرى. عهدلرندن
اعراضلرى. آتته كونلرى بولعان شبنده چيكدن
چغولرى سيبلى مسخ عقوبتینه دوچار بولدقلرى.
ايضاح. بو آيتلرده گى قصه لرده عبرت و حصه لر.
ملا عالمجان البارودى.

۵۸۲ حديث - عائله حقده حسن معامله گه دائر
حديث شريفلر. خاتون وبالالرنى قولى و فعلى تربيه.
ابتدائى تربيه نك ناقصلى سيبندن خاتونلر و ملا
خاتونلر، نك ده كوبره گى تربيه و معرفتسر بولغانلرى
حالده بو توغرىده مساهله. بونك چارمى. اعجب
العجائب. خاتونلر ايچون عمومًا لازم ادبلر.
ملا عالمجان البارودى.

۵۸۷ اصول تعليم و تربيه: فرانسه اصولى برله
امريكا اصولى آراسنده بر محاكمه. برهان حبيب.
۵۰۵ نصيحت: مفتى الاسلام حضرتلر نك اماملرغه
نصيحتى.

۵۹۸ تورلى تاريخلر حقند على حبيب.
۶۰۰ اسماعيل غصير ينسكى حضرتلرى
شهر شرف.

۶۰۵ آنا تلى، ع. ح.

۶۰۷ صوغش احوالى.

قران.

۱۹۱۴

۱۹۱۴

اعلان

هر كم ايچون كيره كلى فائدهلى كتاب

تذکره

بو كونده مسلمانلرنىڭ اخلاقى، اجتماعى حاللارنىڭ فسادلارنىڭ چاره لرى نادانلىق، و بالقاولقنىڭ آفت و ضرر لرى، صناعت، زراعت تجارت علملرنىڭ لزومى، تربيە تعليم اشلىرى؛ شرعى و عقلى و تجربىي دليللار ايله بيان ايدلگان آچق تور كى تلىندە بىر اثر در .
بھاسى بىر مەلەب ۳۰ تىن . پوچتە ايله كوندىررگە ۳۶ تىن .
كوبلەب آلوجىلرغە يوك تىزىل، قزان كىتابچىلر نىدە تاپىلور .
باش اسكلادى ايچون آدرىس:

Казань, Маарифъ М. Шамеутдиновъ.

الدُّرُ وَالْأَكْبَرُ

۱۹ نچی سان ۱۳۳۲ سنه محرم ۲ یگشنبه ۱۹۱۴ سنه ۱۱ نویابر

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا
 آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ
 مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ
 الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدُوا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ
 فَقُلْنَا أَهْمُ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٦﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ
 يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ الْآيَةَ.

ترجمه: ایسکارگز (ای بنی اسرائیل) شول وقتنی کم استوگزده
 طور تاغینی کوتارگان حالده عهدگزنی آلدق. سزگه بیردکمز
 نرسه (تورات) نی یخشی توتگز آنداغی نرسه لر (احکام) نی ایسگزده
 ساقلاگز شاید متقی بولور سگز.

ایضاح: یهود خلقی، موسی علیه السلام الله تعالی دن توراتنی
 کلتور گاج آنک حکم لرینی آغرسونغانلار. باشده اوزلری الله
 تعالی دن بر کتاب کلمکینی ایستادکلری حالده، کلگاج قبول ایتمگانلر.
 الله تعالی بونلرنی قورقوتقان، اوستلارینه بتون بنی اسرائیلنی
 قاپلارلق تاغنی کوتارب توراتنی قبول ایدرگه و آنده بولغان

بارچه حکمرانی رعایه ایدر گه ویخشی ساقلارغه بیورغان قبول
ایتمدکلر نده تاغنگ آستونده قالولارینی بلدرگان. شونداي الوغ
بجزه نی کور گاج عظمة الهیه نی بلوب قیلیری اویغانوب، فکر لری
تور ایوب تور اتده بولغان بارچه حکمرانی قبول ایتمگانلر و آنک
برله عمل ایدر ایچون عهد ویرگانلر [*].

ثم تولیتم من بعد ذلك الآية

ترجمه: بس شوندن صوگ عهده گزیدن اعراض قیلدگنر.
اگر سرگه اللهنگ فصل ورحمتی بولمغان بولسه خراب بولغان
بولور ایدگنر (توبه وایمانگزده قبول ایدلمگان بولور ایدی)

ایضاح: بنی اسرائیل تورات حکمرانی ایچون عهد بیرگان
بولسه لارده صوگندن عهدلرینی بوزغانلر بایتاق حکمرانی رعایه
قیلمغانلر. بعض پیغبرلرینی اولتورگانلر عیسی و محمد علیهما السلام
حضرتلرینه ایمان کلتورمگانلر، رعایه سی تیوشلی بولغان شنبه
کونینی رعایه ایتمگانلر، بعض احکامنی اوز عقللری برله هوا
وهوسلرینه موافق تاویللر، وبعضلر نده حیللر، قیلوب دین
وشریعتنگ غرضندن چیقارغانلر، مصلحت شرعیه نی بوزغانلر.
شونلقدن تورلی عتاب و عذابه لایق بولغانلر.

ولقد علمتم الدين اعتدوا منكم في السبت الآية

ترجمه

شکسز بلدگنر (ای بنی اسرائیل) شونلر نی کم: شنبه کوننده
(اللهنگ حکمینه) جنایت قیلدیلر. بز آنلرغه قدر وحرمتدن سورلگان
میمون گه ایلهنگز دیدک. (میمون صورتینه کردیلر) آنلر نی
آنلارنده و آرتلارنده (یقینلر نده) غی خلقغه عبرت، یخشیلار ایچون
موعظه ایتدک.

ایضاح تفسیر: بنی اسرائیل ایچون شنبه کونی استراحت
کونی ایدلگان، اول کونده بالق تو تمق و سائر اشلر کور مک
یساق و حرام قیلنغان ایکن دیگنر بوینده اور ناشقان بر فرقه
بنی اسرائیل بالقحیلق بر له معیشت ایتدکلر نده شنبه کونده کو بایگان
بالقرغه قز غوب طمع، حيله یولینه کرو ب، شنبه کیچنده دیگنر گه
یر ماقلر یرو ب، قار ماقلرن صالوب قالدروب، شنبه کون آنده
قالغان بالقرنی یکشنبه کونده توتوب آلور بولغانلر. بو وقتده
قریه خلقینک بر فرقه سی آنلرنی بو اشدن نهی ایتسه لرد، الله نك
حکمنی و حکمتینی بو روشلی حيله و مکر بر له بوز ماخنر دیو کوب
نصیحت قیلسه لارده طیولماغانلرن کور گاج آیور لشقانلر، بونلر ایله
قاتو شماغانلر. ایکنچی فرقه دن بعضاری اوز لری شنبه نی حرمت
ایتسه لرد، لکن بولار نی بو اشلرن دن نهی ایتمگانلر، هم بولار بر له
همان قانیثوب مجلسلرده یوریشوب آیور ل شماغانلر. الله تعالی
بولار نك بار چه سین میمون صور تینه کریتوب رحمتدن سوروب
انسانلق شرفندن محروم قیلمش، بو عقوبتدن یالغوز بر نچی فرقه
سلامت قالمشدر. قصه تمامیه سورء اعرافده مذکور در بنی اسرائیل عناد
و حماقتلر نده، دین اشلر نده پرو ایسزلقلر نده، پیغمبر لرینه قار شیلی
قیلوده آر تو قغه کیتوارندن، مسخ (حیوان صور تینه آلماشنو) کبی
الوغ عقوبت و عذابلر گه دوچار بولغانلر، بعضاری میمون،
بعضاری خنزیر صور تینه آلماشینوب رسوای ایدلگانلر. بو
حاللرنك جمله سی الله طرفندن الوغ جزا بولدیغی سورء مائده ده
ذکر ایدلمشدر. مفسر لرنك نقلنچه مسخ قیلنغان بو فرقلر جمله سی
هلاک بولوب نسللری قالماشدر. بو قصه دن آینه چق عبرت:
دین اشلر نده اعتبار سز بولوب، تورلی حيله لر قیلونك جزا سی بیک
دهشتلی ایکانن فکر لاب، دین امور نده احتیاطلی، هر بر اشد

توغرى عدالتلى بولونى آلدە طوتارغە تيوش بولور .
 مفسرلرنىڭ جەھورى آيتتى ظاھىر نىچە تەفسىر ايدوب، بولارنىڭ
 خالقتلىرى، ظاھىرى صور تلىرى مېمون صور تىنە تھويل ايدلمش
 ديگانلر، مجاھد و بشقەلر : باطنى صور تلىرى مسخ قيلنوب - كوڭللىرى
 مېمون كوڭلىنە آلماشينوب - ظاھىرى صور تلىرى انسان حالنچە
 قالمش دېمىشلر [۱] مگر بو كىبى تقييدگە حاجت بولماغاندە، آيە
 كريمەنى ھەر ايكى مسخ گە توغرى كلورداي مطلق كو ينىچە قالدردماق
 تيوشلى بولسە كرك .

بو سوزلردن آڭلاشلغانچە مسخ، ظاھىرى و باطنى بولار مق
 ايكى، عنادە استعمال ايدلور . مسخ ظاھىرى خالقتنىڭ ظاھىرى صور تنىڭ
 آلماشنوى بولادر . مثلاً انسان صور تندن، بشقە بر صور ت گە
 آلماشينو كىبى، مسخ باطنى، باطنى صور تنىڭ آلماشنو ويدر . مثلاً
 صور تىدە انسان بولو بدە حيوان خلقلى بولماق كىبى . بونىڭ بر نچىسىنە
 مسخ صورى، صوغغىسىنە مسخ معنوى دېدە ايتەلر . گناھ سببلى اسلام
 مۇتدە مسخ صورى واقع بولماغان ايسەدە، مسخ معنوى - صورە
 ظاھىرى انسان بولو بدە باطنى حيوان بولغانلر - كثرت اوزرە بولمىش،
 و بولوب تورماقدەدر بر حديث شريفدە «تلىرى بالدين طاتلى
 كوڭللىرى بورى كوڭلى» دىب توصيف ايدلگانلر بو كىبى قىلبلىرى
 مسخ ايدلگانلر بولسە كرك . بو كىبى مسخنىڭ مسخ صور يدن دە
 فاحشەك بولووى ظاھردر . چونكە ير تقچ كوڭللى بولوب انسان
 صور تىدە يورودن، ضرر سز حيوان بولوب يورمك (اولئك
 كالانعام بل هم اضل) آيە كريمەسى مفادىلە آر توغراق بولغانى
 بىلنەدر . والله اعلم بالصواب .

ملا عالمجان البارودى .

[۱] مفسرلردن ابو العالىة، مجاھد، قتادە، ربىع، ابو مالك كىلردن
 «قرە خاشىن» نظمىنى «اذلە صاغرین» معناسندە تفسىر قىلولىرى نقل ايدلگان .
 ترجمەسى: كچكە و توبانلار كىز گە راضى بولغانىز حالدە خوار ذليل بولغىز
 دېمەكلر . ھەر تقدىردە «كونوا» امرىنىڭ امر تىكويىنى بولووى ظاھردر .

تفسير نك بونچى ضحيفه سينه دائر

* [بو قصه لردن آلتە چق حصه و عبرت: بنى اسرائيل عهدلارنى بوزوب
الله تعالى نك امرلارنىه مخالفت قىلولىرى سببلى كوب هلاكتلار گه اوچراغانلار.
بو حال، الله تعالى نك امرلارنىه مخالفت ايدوب، عهده ثابت بولماغان، هر
براملار باشىنه كله چكى نىندى گنه بولسەدە بر آفتكە دوچار بولاچاقلرى،
هيچ براوزگارمى تورغان بر سنت الهيه ايكانن هر زمان خاطرده طوتارغە
تيوشلى بولور. اوتككندە گى امتلار نك حاللرى بشقە لرغە نىبە بولولىرى ايكنچى
آيتلردە تصریحە ايدلمشدر.

[اخذ ميثاق] ميثاق: ايمان و يمين بر لاه بر كنگان عهد بولادر. بو
عهدنى اخذ ايتمك - آلماق - عهد آلوجى عهد بىر و چىگە بر نىقدر اشلارنى
قىلورغە، يمين يا خود بشقە بر اشانچلى معاهده سوزى بر لاه اوستىنه بو كلىدر.
بونچى مرتبه اخذ ميثاق، عالم ارواحده بولمشدر، الله تعالى بتون ارواحدن
بن سز نك ربخزمى ديه صورادقده، ارواح جملهسى: بلى سن بزم ربمى
خواجه من دىب جواب بىرگانلر، بو اقرارلرى سببلى خواجه غە اطاعتنى
اوستلرئنه آلوب عهدلى بولغان بولالار. بوندن صوغى ميثاقلر هر بر
پىغمبر لردە و امتلردە، جارى بولمشدر. پىغمبر لردن اخذ ميثاق: اوزلرئنه وحى
ايدلگان كتاب و شريعتلرنى امتلرئنه اير شتورمك ايله، امتلردن ايسه: الله دن
كتاب و شريعت ايله كىلگان پىغمبر گه اشانو و آنى تصديق و قبول قىلو
بولادر. بناء عليه هر بر امت كرك مسلمان كرك بشقە لر بولسون جملهسى
عهدلى، جمله سندن ميثاق آلغان بولادر.

بنى اسرائيل نك بو حاللرئندە - خوف حالئندە - بولغان ايمانلرى
اختيارى بولغانمى، يوخسه اضطرارى ايدىمى بو توغرىدە مفسرلر ايكى
تورلى سوز سويلامشدر. ابن عطيه: بو ايمان كوكلنك اطمينان قرار لانووندن
بشقە كوچلانوبكئنه بولماي، بلكه بنى اسرائيل نك كوكللرئندە شول حالده،
الله تعالى ايمان اختيارى خلق قىلغان بولور دىمشدر.

ابن كثير ايسه: حالنك دلالتيله بو حالده گى ايمانلرى اختيارى بولماي
بلكه اكراهى بولوى ظاهر رەك، بو ايمان سببلى دە عذاب كونارلسە
عجب دگل، بو ايسه: اكراه حالئندە بولسەدە ايمان كلمەسن اقرار قىلوچىنك
اقرارى رد ايدلماز دىبولگان سوز نك نظىرى بولادر. تئاكە رسول الله
بر صوغشده ايمان بر لاه اقرار قىلغان كمشەنى اولتروچىگە شلئنه قىلمش،

اقراری کوکلدن توگل ایدی دیو جوایینه قارشى «کوکلینی یاروب
قارادگمی» دیمشدر.

الله تعالیٰ نك بو حالدہ بنی اسرائیل اوستندن عذابنی کوتاردکندن،
بونلرنك ایماناری نجاتکە سبب بولوردای اذعان وقبول اوزره راست
ایمان بولدقن بلدره دره اذعان وقبول ایسه اختیاردن بشقه ممکن بولمادقن
ابن عطیه سوزی درسترهك بولسه کرک، والله اعلم، ایمان برله تکلیفك
مدار، اختیار بولغانلقدن ایمانده هر حالدہ اختیار معتبر بولورغه تیوش،
شونك ایچوندہ «لا اکراه فی الدین» آیه کریمهسی، ایمانك امر اکراهی
بولمای بلکه امر اختیاری ایکانن، ایمانغه اکراه درست بولمادقن آچق
بیان ایدہ دره اشبو قاعدہ اسلامیه عصر سعادتدن بیرای اسلامده جاری
بولوب کلمشدر.

حدیث

(۵۲) خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ.

رواه الطبرانی عن ابی کبشه رضی الله عنه وفی روايته عن
معاوية خیرکم خیرکم لاهله. وفی رواية ابن ماجه عن ابن عمر ومر-
فوعا خیارکم خیارکم لنسائهم. وفی رواية الترمذی عن عائشة رضی
الله عنهما رفوعا، وابن ماجه عن ابن عباس مر فوعا رضی الله عنهما
خیرکم خیرکم لاهله وانا خیرکم لاهلی. وفی رواية البيهقی عن ابی
هريرة رضی الله عنه خیرکم خیرکم لنسائه وبناته. ابن عساکر عن
معاوية ما اکرم النساء الا کریم وما اهانهن الا لئیم.

وبالجمله حدیث تورلی عبارت وتورلی طریق ایله روایت
ایدلمش درست وثابت حدیثدر.

تر جمه: سز نىڭ اهل بېئىنه يىخشى بولغانىز ايك يىخشىگىز در .
 شرح: اهل گاها كشىنك منكوحه خاتونى معناسنده استعمال
 ايدله در مذكور حديثلر نىڭ بعضلر نده «نساء» لفظى صريح بولمى
 قرينه سيله «اهل» اشبو معناده بولمى قرييدر شارحلار «حليله لرى
 و اولادى» ديه عام تفسير ايتمىشلىر . بوده در ستر . بيهقى حديثنده گى
 «و بناته» لفظى ده مونى بلدر در .

حديث شريفده خاتون و بالالار حقنده كوركام خلقلى، و ايركن
 معامله لى بولونى ايك يىخشى در جهده گى ايند گولك و كوركام لك ديو
 بلدر گان . بنده، سيرك او چراغان تانسوق كشى برله يىخشى معامله
 و كوركام خلق كور ساته آلا، و آندن بعض قصورلارى تحمل
 قىلادر . لكن هر وقت آلدنده بولغان خصوصاً تحت ادار مسنده
 بولغان اتباعينه صبر و تحمل برله يىخشى معامله ايتمك بىك آغر
 و نادر و بىك قدر لى اشدر . كشىنك ايك صوناله و اولچهنه تورغان
 ماده سيدر . بس لازمدر كه هر كشى ايك يقيننده تحت اداره و حكمنده
 بولغان خاتونينه و بالالار ينه شفقتلى و كوركام خلقلى واق تويىك
 خطالرده توزملى بولسون .

رسول الله صلى الله عليه وسلم - دوردىچى عبارتده ايدلگانچه - خاتون
 بلرينه ايك خىر لى صبر و تحمل اوزره آنلارغه يىخشى معامله قىلغوچى
 بولغان . ايو خدمتلر نده آنلارغه بولوشقان آغر اشلرينى بولشكان،
 آنلار برله تكلفسز اولتوروشقان و سويلشكان . بعض واق اشلرده
 تنزل ايدمرك ملاطفه ايدشكان آنلاردن بعض يگىگلك قز ولقلرنى - خلاف
 شرع بولمغان وقتده - كوتارگان، قولنده بولغاننى آنلاردن قزغانمغان
 آنلارغه اوز نفسى و كىفى ايچون ايچىغلانمغان، آنلاردن عادتجه
 خدمتلردن ماعدا خدمتلر كوتمگان . حاصل: شرع اولچاوينه صيغان
 قدرده عائله ايچون نى در جهده بىخشلىق و ايركنلك تصور ايدلسه

رسول الله ده عائله سى ايچون شولاي بولغان و امتينى شول روشلى بولورغه دلالت قىلغان، واشبو روشنى ايك توغرى يول، عائله تربيه سى حقنده ايك مصلحت و حكمت شول روشده ايدكىنى آچق بلدرگان.

بو مسئلهنى عقل بر لهده آكلامق ممكن: بر كمسنه قول استندهنى كشىلرگه كوركام خلقلى آنلارغه يخشى معامله لى بولسه آنلار آنى سويلر، سوزىنى طقلايلر، قىلارنده آنك ايچون الوغ احترام ساقلايلر، بناء عليه هر وقتده آنك خىر خواهى و چن كو گلارندن آنك فدائى دوستى و معينى بولالار. اتباعى آنك خاطرىنى ساقلايلر آنك كوگلى قالودن و صنودن بيك ساقلانالار شونلقدن اول كشىنك عائله و اتباعىنى تربيه و ارشادى ينگل بولا، تعليم و تنبيهى هر وقتده اثرلى بولا. عقلنك بو حكى و بو ذوقى تجربيه بر لهده ثابتدر. اگر بر كمسنه بالعكس عائله سى و اتباعى حقنده خلقسز، تحملىسز، شفقتسز، تار و ساران بولسه آنلار آندن بيزه لر. اچلرندن آنى مكر و وكوره لر. خلوصى خدمت و اطاعت ايتمىلر. حتى بعضا آندن تمام طويالار و آنك فقدان و ممتين آرتق كوره لر. بو روشلى كمسنه نك آنلار حقنده امر و نهىي تاثيرسز، تعليم و تربيه سى ثمره سز بولوب قالادر.

مذكور حال يالغوز خاتونلرى و بالالارى حقنده غنه دگل بلكه هر قايو جماعه باشنده تورغان كشى حقنده ده حكم شول روشلىدر. استاذ شاگردلر ينه، خواجه خادملىر ينه، امام قومينه، توره رعيه سينه ايدگو معامله ده، كوركام خلقده، بولمق تيوشدر.

اهل و اتباعغه ايدگولك يوقار يده ايتولگان صبر و ار كينلك بر لهگنه تمام بولوب بتماي بلكه آنلار توغرىسنده ايك لازم و مهم بولغان يخشىلق كوركام خلق و صبر و تحمل اوستينه آنلارنى

يېخشى اوقوتو ويخشى تربيە ايتو، وتيوشلى روشچە آنلارنىڭ
فكرلارنى اچو، عقللارنى ارتدرودر.

بس اير بولغان كشى خاتونىنى - الكره تعليم و تربيەسى ناقص
ايسە، نيتاككە بز دەو اكثر بلاد اسلامده غالباً شولاي، تيوشلى روشچە
اوقوتسون، دنيا و آخرتدن خبر دار ايتسين اخلاقى تربيە و یر سين،
آنك مويننه تشكان و يوكلنگان زوجيت حقوقلارنى، آنالق بالالق
حقوقلارنى، و مطلق عائله حقوقلارنى يېخشى بلدرسن. بو وظيفه لر
ايرنىڭ مويننه يوكلنگان بورچ و شرعا لازم بولغان وظيفه سيدر
شول وظيفه لرنى يېخشى اوتاسە و شونك اوستينه كوركام خلق برله
معامله قىلسە شونده رسول الله صلى الله عليه وسلم ماختاغان ايدگو
آدم بولور، رسول الله صلى الله عليه وسلم قاشنده آبرويلى يېخشى
امت بولور.

يوخسە خاتوننىڭ جانىنى تونز ايتماينچە، ديانتينه، اخلاقينه، حسن
تربيە سینه اداره بيتيه سینه باقماينچە آنك يالغوز گودە سینه باقمق،
منظرە سینه، كيوم سالومينه غنه دقت ايتمك، زوجيت حقوقىنى ادا
ايتو دگل ويخشى ايدگو اير بولو دگل بلکہ موندای جاهل كەمسنه
باشدن اوق ايولانورگە صلاحيتلى انسان دگل، بلکہ نفس
ارزوينى اوتاوچى بر حيواندر.

كوب آدملىرىڭ حتى بايتاق ملالرىڭ خاتونلرى خصوصندە
مساھلەلرى، اول خاتونلرىڭ و استاذ بيكەلرنىڭ درست روشچە دىنى
معلوماتلرى بولماوى، تربيە اطفال و اداره بيتيه اشلىرنده چىشلى
تاوق قدر حسن ملكەلرى بولماوى، كلام الله ديو اعتقاد ايتكان
وهر نمازلىرنده فرض بولغان قرآنى موافق تجويد درست
اوقوماولرى، شول خطالرينه اترار ايتماينچە درستلىكگە توزايورگە
تروشماولرى وجدانغە صيغارلىق، اسلام تحمل ايدرلك عيب و قصور

دگلدن . موندای قصورلارغه اول جاهل خاتونلر عذابلانماسه لارده
 ایرلری و خصوصاً ملالاری اویالورغه تیوش ایدی . اوزلری
 عائله لرینه نسبتله راعی بولدقلرندن اوز اقتدارلرنجه ، اقتدارلری
 بولمسه خارجدن اوگرانوب اقتدار آلوب اوگرتمک لازم ایدی .
 اعجب العجائب دگلمو : بر مدرس مدرسسه آچوب کوب
 ساگرد یغوب درس او قوته تورای علملر او گراته چیتدن کلگان
 ساگرد لرگه دینی و اخلاقی و فنی معلومات و یروده رفیقه سی و همراهی
 بولغان خاتونی ضروریات دینییه سنندن بی خبر ، سورۀ فاتحه و سائر
 مقرألرنی عادی گنه درست او قودن عاجزه ، و سائر معلومات صحیحه
 بدلنده یوق بار اصلسز خرافات قصه خوانلقی ایله عمر کیچور مکده در .
 اسف ایدله چک اش مک قات اسف ایدله چک حالدر .

اگر آرادان بر قایغور تقان ، عالم نسواننک بو حاللرینه
 جانی کویگان آدم چیقوب اتباعاً لسنة رسول الله صلی الله علیه وسلم
 آنلارغه وعظ و نصیحت ایدله چک ، آنلار ایچون مجلس علمی آچاچق
 بولسه ، شول مسکین اماملار ، و شول جاهل بصیرتسنز ایرلر اوک
 تاوش قاوغا چیقارمچقلر ، تاغ و تاش کوتار مسلك خالق آراسینه
 فتنه تار اتاچقلر در .

* * *

خاتون وبالالارغه کورکام خلق برله معامله ایتو آنلارنک
 واق تویاک جفا و خطالرینه توزو ایک یخشی اش و ماختاولی حال
 دیولسه ده بو حاللر بار چه سیده شرع شریف دائرہ سی ایچنده
 بولمق شرطیله در .

اما بر خاتون شریعت دائرہ سنندن چیقسه ، دینگه جنایت قیلسه ،
 یا که ایرینک مالینه و سائر حقینه خیانت ایتسه صبر و تحمل جائز
 دگل ، شریعت حقینی عفو درست دگلدن . مثلاً خاتونلر نک هر تورلی

اسرافلار يىنە، كيونوب يسانوب ايرلر گە كور نەكلر يىنە، و آنلر نىك
 نظرلر يىنى جلب ايتەر گە نر شولر يىنە، و آنلر بىرلە ضرور تدرن
 باشقە مصاحبە و مكالمە قىلو لر يىنە راضى بولمق و رخصت ايتەك اصلا
 درست دگلدنر. موندای بابلر دە توزمك و اير كين قويمق حسن
 خلقدن دگل بلکہ ديوتلك، مفسدلك، عالم اسلامغە و عالم نسوانغە دە
 خائىنلك و ظالمق در. رسول الله صلى الله عليه وسلم خاتونلرغە زينت
 اسبابىنى بامر الله حلال ايتكان اوز ايرلر نىك استفادەلر ي ايجون،
 اجنبى ايرلر نىك استفادەلر ي ايجون دگل.

خلاصە خاتونلرغە شفقت و ترحم ايدر گە، آنلر نىك بعض
 قصورلر يىنە توزار گە علمى و ادبى يتوشمگان يرلر يىنى يتوشدر گە
 تيوش، و آنلار نى خطا و عيب اشلر گە تشودن ساقلا ر غە، و حدود
 شرعية دن چيقار ماسقە يتوشدر. آنلار ايجون يخشىلق بودر.
 حديث (خيار كم خير كم لاهله) گە مصداق بولو اشبو ايتولمىش
 طريق اوزر در

والله يهدى من يشاء.

ملا عالمجان البارودى.

اصول تعليم و تربيه

مكتبلر .

ملتبىز نىك بوتون حياتى و استقبالى؛ مكتبلر، اقتصاد، ايدىيال
 (ياكە غايە خيال) ديگان اوچ نرسە گە باغايدر. حاضر گى كونده بزنىك
 قرون وسطى غە مخصوص تر نيسنر و بر عمومى نظام و پروگرامما
 تحتيه آلونمغان، بايتاقغە ابتدائى و اورتا مكتبلر يىن بار. بو مكتبلر يىزده
 قايسى فنلر و نيندى علملر او قولور غە تيوش مسأله سىنى حاضر گە

قويوب توروب اصول تعليم و تربيه حقنده حاضر دن اولك قابل تطبيق بولغان بر فكر عرض ايتماكچى بولام.

روسيا ده حاضر گى كونده بولغان بزم انقلابات علميه من توغرو -
سندده ايك مهم بر مسأله بولسه اولده اصول تعليم نى ياخشى بر يولغه
قويوب بولسه كرك.

تعليم و تربيه ده ايكى يول بولوب بر نچيسى آمر يقان اصولى
وايكچى سنده فرانسوز اصولى ديوب يورتوله در. فرانسوز اصولين
تعقيب ايتكانده، معلم درسنى اوزى تقرير ايتيه و اول درسكه عائد
مسأله لرنى اوزى سويله ب طلبه گه آڭلاتده يا شوندوق يا باشقه
وقتده شول بيان ايتولگان نرسه لرنى طلبه دن قايتاروب سورى؛
طلبه ده خلفه آبرى ايتكانچه غرامافون كى سويلار گه توتونا.

بر مثال ايله ايضاح ايدده لم: علم العرييه درسنده سوز لرنك
اسم، فعل حرف اسملى ايله ن اوچ بولكك بولينو و ينى آڭلاتقاندده
معلم سوزنك اوچك بولنو و ينى و اول بولك لرنك تعريفلى و مثال لرنى
بيره ده شوندوق يا خود ايكچى بر وقتده اوز ينك سويله گان نرسه لرنى
شاگردلردن سورى. آلا رده خلفه دن ايشتكانچه جواب بيره لر.

آمر يقان اصولين تعقيب ايتكانده معلم درسنى تقرير ايتماز،
بلكه شاگردلر گه درسك مقدارين تعيين قىلو برله اكتفا ايتهرده ايكچى
وقت درسنى طڭلاتقاندده بتون وقتنى شاگردلردن استفسار قىلو غه
و اول درسده گى مسألنى شاگردلرنك اوزلريندن سويله تو گه و اول
مسألده بولغان بعض بر نرسه لرنى شاگردلرنك اوزلرندن كشف
ايتديرو گه حصر قىلور. اولگى مثال لرنى بو اصولغه ده تطبيق قىلوب
قارىق: معلم اولاً بر نچه كشى و نرسه اسملرين طلبه دن سويلاتده
صوڭره آلا رنك برر كشى يا خود برر نرسه گه دلالت ايتو ياكه
ايتماولر نى وزمانك برر قسمينه دلالت ايتو ياكه ايتماو ينى سورى

وشول شيلاردن جيولغان حاصلنى اسمنىڭ تعريفى دىوب خلاصهنى سويلى.

بو ايكى اصولنىڭ نىدىن عبارت ايكانون بىلگىنىڭ صوتىدە
 «تعليم و تربيه» ايجون بولارنىڭ قايسى فائىدەلىرىك؟» دىگان بر سوال
 خاطرگە كىلە. قايسى فائىدەلىرىكنىڭ معناسى تعليم و تربيه دە ايدىيال ايتوب
 توتقان نرسەگە قايسى كوبراك و ياخشىراقى خدمت ايتە دىگان سوزدر.
 تعليم و تربيه دە ايدىيال ايتوب توتولغان نرسە، تورلى خلقدە،
 تورلى وقتدە تورلىچە بولا كىلگان و حاضر ددە شولاى. مېن بو
 اورندە مشاهير غربنىڭ تعليم و تربيه بابىدە بىك كوبر خدمت ايتگان
 علامەلرندىن دوكتور هورننىڭ «فن تربيه نىڭ علم روح نقتە نظرندىن
 بولغان اساسلىرى» اسملى كىتابىدە ذكر ايتگانلرىن ئەيتوب اوتەم.
 «تربيه و تعليم ايدىياللىرى: ۱ - اسكى يونانىلرنىڭ تعليم و تربيه
 حقىدەغى ايدىيالى بولغان «هر كم اوزىنىڭ حال حاضرىن گوزلچە
 كىچىرو. ۲ - اسكى رومالىلارنىڭ ايدىيالى بولغان فعالىت يعنى قولغە
 آلغان اشنى تيز و عىن وقتدە ياخشى ايتوب اشلاو. ۳ - قرون
 وسطى دەغى تورلى مشقلىر آرقاسىدە و تورلى عذابلر بلەن روحى
 تربيه، و بر آز صوتلارنى اچكى قوئلرنى تربيه ايدو ايدىياللىرى.
 ۴ - غرب علماسىدىن باقون و لوقلرنىڭ آغز صولرى قورىغان
 «عرفت» ايدىيالى. ۵ - كانت و باشقە بىك كوبر علمانىڭ تربيه ارادە
 و گوزەل خلق دىگان ايدىيالى. ۶ - طبيعت بشرىدەگى قوئلرنى
 ترقى ايتدىرو، آلارنى فعلىتكە چىغارو، قوئە فكريه نى تقويه و قوئە
 محاكمە نى اوسدىرودر. غرب علماسىدىن روسسو، پيستالوزى و فرابل
 شوصو كغىسىنى ايدىيال ايدەرك قبول ايتمشلردر. ذاتاً تعليم و تربيه نىڭ
 اوزى دە طبيعت بشرىدەگە جناب الله طرفىدىن ھدىە ايتولوب بىرولگان
 قوئەگە بر نرسە دە ارتدىرمى، بارى شول موجود بولغان قوئلرنىڭ.

ترقى ايتدیره و آلارنى فعلیتکه چيغاروغه و آلارنى يولغە سالوروغە غنە خدمت ایتە. شېھەسز بو ذکر قیلونغان ایدیباللر بار سید، یاراقای و کرکلی، بیگرە کده ایک صوکت ذکر ایدلگان قوۋە فکریه نى و قوۋە محاکمە نى توسیع و اسرار الهیه نى شاگردلرنک اوزلری کشف قیلوروغە عملی صور تده اوگرە نولری یا ایدیبال یا که آگار ایرشور ایچون بولغان بیوک بر باسقچدر دیر ب بلەم. وشوشى نقطه غە قاراب مذکور ایکی اصولنى محاکمە قیلام. مسئله نى ایکی یاقلی ایتوب قاریمده هر ایکی اصولنک فائده و ضررلرینى ذکر ایتوب قایسین تر جیح ایتونى اوقوچینک اوز محاکمە سینە تابشرام.

فرانسوز اصولنده غى فائده لری:

- ۱ - درسنى كوبرك اوقوروغە ممکن، چونکه بو اصولده معلم شاگرد حالینه اول قدر دقت ایتمی؛ شاگرد بارا آلامى یوقمى؟ آنیده اعتبار غە آلمى. آر به سین تاشلاب قاچقان آت شیکللى اوز یگنە چابا. و اوزینک بیورورگه اویلاغان نرسه سینى بیرە.
- ۲ - شاگردلرگه بیک یگل و راحت، چونکه آلا ر خلفه آبرى ایتکان نرسه لرنى اوگرە نوب یا که یادلاب کیله لردە شونک بلەن اش بته، درسده گی مسائل حقندە بلونورگه و شاگردلرنک اوزلری طرفندن کشف قیلنوروغە تیوش نرسه لرنى اویلاب توروغە احتیاج بولمى.
- ۳ - درسنگ بر یرنده بامیچه قالمى و بر یرنده یا گلش آگلامى، چونکه بارسونده خلفه ایتکانچه گنە آگلى. بو اصولده بولغان فائده لری آمریقان اصولنده ضرر بولوب تابولادر. مثلاً فرانسوز اصولنده غى کوب درس اوقوغە مقابل، آمریقان اصولنده اوقولغان درسنگ مقدارى آزرارق بولاچاق، درسنى اوقو شاگردلرگه بیک یگل بولو اورنینه آغزراق بولاچاق، همه سننده معلم افندی چایناب بیر ماگاج بر از فکر یوریتورگه کرک بولاچاق، درسنگ بعض برلری یا گلوش آگلانوب، بعض بر یرلریده بتونلاى آگلانمى قالاچقدر.

آمرىقا اصوائىنىڭ فائىدەلىرى:

بو اصولدە بولغان فائىدەلىر اولگى اصولدە بولغان ضررلىرىنى تىشكىل ايتە چك.

۱ - دقت مسئلەسى نقتە نذرندىن بولغان فائىدە و ضرر. دقت ايتو « شعور بىزنىڭ بىر نرسە بلەن مشغول بولۇوى » بولادر. شاگردلارنىڭ دقتى دىگان بىر نرسە بتون معلم افندىلارنىڭ غايت محتاج بولغان نرسەلىرىدىر. شولاي بولسە، آنى نىچك بولوندىرورغە و بولوندىرغاچ آنى نىچك دوام ايتدىررگە و ساقلارغە كرك؟ دىگان بىر سؤال خاطرگە كىلە.

حاضرگى كوندە درس مدتى عادتدە بىر ساعت قدر دوام ايتە، حالبوئە علم الروح دقتنىڭ ساعت بلەن توگل بلكە مىنوتلار بىرلە اولچە نووندىە ممكن تابمى بلكە اول بىر نىچە ثانىەلر بىرلە گنە اولچە نە. دقتنى جلب ايتە تورغان و آنى ياڭارتە تورغان باشقە نرسەلر بولماغاندە اول بتونلاى، بئە. چونگە دقتنىڭ دوامى ايچون آنى جلب ايتكان نرسەدە. اوزگارو دىگان بىر نرسە كرك. شولاي بولغاچ دقتنى جلب قىلغان نرسەدە اوزگارو بولماسە اول نرسە حقندە بىزنىڭ شعور بىزنىڭ مشغول بولۇوى بئە، اما اوزگارو بولسە دقت تاغى بىر نىچە ثانىە قدر دوام ايتە. وهكذا اوزگاروشنىڭ دوامى دقتنىڭ دوامى بىرە. دقتنىڭ دوام ايتووينە ايكنچى بىر عامل بار اولدە دقتنى جلب ايتكان نرسە حقندە ياڭا نرسەلر تابودر. علم روحنىڭ اوگراتكان بو حقيقتى بىزگە شونى كورگازەكە بىر نرسەگە دقتنىڭ دوامى اول نرسەدە اوزگارو بولغانلقدىن و ياڭا نرسەلر تابودىن كىلە، اگر بولار بولماسە دقت دىگان نرسە بئە و اولەدر. شوشى حقيقتى تاغىدە آچغراق ايتوب آڭلاو ايچون شونى ايتوب اوتىم ئەلى؛ وقتىلە استاذلرمدىن بىرى « بىر كشى آفريقانىڭ صحراى كىبىرندە بىر آى

سياحت ايتسه اول مطلقا مجنون بولور ايدى، و دو قورلرده آنك
جنونينه صوسز، اوله نسز، آغاچسز صحراي كبيرنك سبب بولوى
بله ن حكم ايدەرلر ايدى. چونكه آنك طبيعتده نور ليلك كوررگه
اوگرانگان عقلينه بر آي طبيعتنك نور ليلگندن، اوزرگهر شندن
وياقالقارندن محروم بولورغه توغرى كله» ديگان ايدى.

بوده: دقت، عقل، حيات، طبيعتنك بر توسلى بولوننده توگل
بلكه اختلافنده بولويغفن كوستره در.

اوزرگهرش وياقالق آمريقان اصولنده نيچك تابولا؟ مونده غي
اوزرگهرش وياقالقار سؤالدن جو ابقه، جو ابدن سؤالگه كو چوده،
دوشلارنك اوزرگهر يشنده، سويلاوچيلرنك اوزرگهر يشنده وسؤاللرنك
باشقه سؤاللر چيقار وونده در.

۲ - قوه فكر يهنى تقويه و قوه محاكمه نى توسيع نقطه نظرندن
بولغان فائده و ضرر:

شاگردلر ايچون ايك فائده لى و ايك قيمتلى نرسه لرنك بر سيدة
آلارنك كوخلرينده محاكمه اصوللرينى صالو، و نتيجه لرن چيقارا
ييلو قاعده لرينه آلشدر و در. ذاتاً بزنگ باشقه حيوانلارغه قاراغانده
آير مابزده شول علمگه هوس، فكر و عقليز نى اشلاته آلو ايله در
فرانسوز اصولنده شاگرد سامع مطلق بولوب قالا، درسكه اصلاً
قاتوشمى، هيچ بر محاكمه يور و تمى. بنا عليه فعاليت يوق. مشقت
آرقاسنده تربيه روح قيلم ديب بر قوليني آيلارچه هواغه
كوتارگان بر هندينك قولى نيقدر حيات اثرندن يراق بولسه و اول
قواده نيقدر گنه نشاط و فعاليت قالسه، بزم سامع مطلقنك فعاليتده شول
قدر گنه در. هندينك قولى قورى، كيه، شونك كى اشله تولىمگان
ذهنلرده قوريلار، كيه لرن. فرانسوز اصولنده شاگرد آرا، تالا؛
چونكه اول طغلاو ايله مكلف، طغلاو ايسه دنيا ده غي ايك آغر

نرسەلرنىڭ بىرىدۇر. بىك ماتور موسىقى تاوشىدە ھېچ اوزگار شىسىز دوام ايتسە يالقدرا ونھايىت لذت اور نىنە الم بىرە باشلى.

آه! قايدە بىزدە قوۋە فكريه نى توسيع وقوۋە فكريه نى تربيە ايدەرگە چالشقان خلفەلر؟ قايدە شاگردلرنىڭ نىچكە ملاحظەلر نىنە روحانى، لذتلى كشفلر نىنە دقت ايتوچى معلملر؟

قايدە اول برنچى قولدن ايتوب اوز ماللار نىنە تقديم ايتوچى و كوڭلى نتيجه لرنى طڭلاوچى استاذلر؟

قايدە اول شاگردلرنىڭ اوز آياق اوستوندى تور ووينە شادلانوچى واعتماد على النفس ديگان نظيرى يوق بر خصلتنىڭ نىگىزى قور لغان نىنە كور ووب قووانوچى مربيلىر؟ قايدە آلا؟ قايدە آلا؟ بىر حقيقى آغومغە وطبيعت كيدوشىنە كىرى كىتىدك طلبەلر نىمىزگە تر شاوچىلىق اسناد ايتدك. علمگە رغبتلىرى يوق نهمتلىرى برلە آنىلار نى اورونسىز نهمتلەدك. آڭغىراقلىق صفتى برلە صفتلادق. حالبو كە چن يالغشقان وچن آڭغىرا بىر خلفەلر اوز بىر ايدك. آلارنىڭ اجتهادلر نىنە، كشفلر نىنە، قوۋە محاكمەلر نىنە تقويەگە، قوۋە فكريه لرنىنە توسيع ايتوگە اورون قالدىر مادق.

۳ - فرانسوز اصولى نىڭ تاغى بر زور خطاسى: آدم باشىن زور بر چىلەك فرض ايتوب آڭار معلومات ديگان بر آزق توترو تىوش دىوب اويلاويدىر. آمرىقان اصولى ايسە باشىن بر چىلاك دىوب تانومى. بىنچە تعليم و تربيە دن مقصد آدم باشىن بر چىشمە حالينە كتر ودر كە حياتدە بولغان صوسز لقلارە دائما صوبىر ووب تورسون. خلاصە درس بىر و اصولى بلەن تربيە ايتولگان باش بر چىلاك بولسە، قوۋە فكريه نى توسيع وقوۋە محاكمە نى تقويە ايتوگە خدمت ايتە تورغان آمرىقا اصولىدە آنى بر چىشمە ياسيدىر.

۴ - شادلىق طويو و كوڭل كوتەرىلو: آمرىقان اصولىدە

معلم سؤال قیلا، طلبه جواب بیرده حقیقت کشف ایتکان
 سایون شاکر دده بر شادلق حاصل بولا. ^{۱۰} بلکه قایسی بر امامین (امام
 محمد بوغای) مسائل فقهیه ده بر سینی کشف ایتدیکی زمان کو گلی
 کوتار یلوب ایتوب بتورگیسنر شادلقار تویدوغنده « این ابن الملوك
 من هذه اللذات » دیوب قیجروب یباره ^{۱۰} ایش. اما معلم ایتکان نرسه نی
 غر امامون کبی تکرار ایتوده شادلقنک اثریده بولمایدر. تعلیم
 وتعلم عالمی اوز آلدینه بیوک بر عالمدر که آنده حکم سورگان
 نرسه شادلق بولورغه تیوشدر. اول بیوک عالمنک حاکم غیر
 مستبدی شاد معلم بولدیقی کبی اشلکلی اعضالاریده شاد شاگردلر
 بولورغه تیوش. بزنگ شاگردلر ده هر وقت بولورغه تیوش بولغان لکن
 هیچ بر وقتده تابلوماغان بعض نرسه لر بار. جمله دن برسی اوز
 فکرین اوزی بیان ایته آماوچیلق وبر کو گل توشونکیلگی.

نویابر ۷ ده مین دار الفنون طلبه لر نندن برینی کوردم. اول
 افندی قرانک مشهور مدرسه لر نندن برینک دورت شاکر دینک
 کلینیککه باروب دو قنور لاردن خسته لقلارین تفتیش قیلدرغانلر
 وخسته لقلرینک اعصاب ضعیفگی وبتون اینیرگییه ونشاط دیگان
 نرسه نک یوقلغی بولوب چیقغانلیغین سویله دی. بو افندی میگابرموژ یقنک
 اوز حالین اوزی بیان ایتووی واوزینک خسته لغین دو قنورغه
 آخلاتووی بر شاکر دینک قاراغانده مک مرتبه آرتق بولا دیوب
 سویله دی سببی نی ایکان عجب! چونکه موژ یقکه بر کشی کیلوب
 بوگون بر کیبان آشلق سوق یاکه بر دیسه تینه پچان چاب، شولای

[۱۰] بعض اکابر دن «لو علم الملوك ما فینا من لذة العلم لحار بونا
 بالسیوف» سوزی مرویدر علمدن لذتو فکریه استقلال بولغانده غنه حاصل
 بولاچاغی معلومدر. وبر حکیمده: «الانسان لایرتقی سلم الحضارة الا بالعقل
 ولاینمو العقل الا بحریة الفكر» دیدیکی نقل ایدلمش. اداره.

ایتوب اور، بولای ایتوب چاب دیوب آنک فکرین اوتورمی
 وقوه محاکمه سینه جلاد قلیچی بلهن اورمی. اول هر وقت اوزی
 تلاگان قدر اورا، چابا ونچک جایی بولسه شولای اشلی. شونلقدن
 شاکر دلر گه اوز فکر لرین یورتور گه اختیار قالدرور غه کرک،
 تعلیم و تربیه دن اک تپوشلی بولغان نرسه لر نک بر سیده آلارنک
 اوز فکر لرین اوزلری یورگزو و اوزلرندن اوزلری اشله و
 قوسن آرتدرو بولسه کرک. مکتبلر بزدن فائده لنو شول وقتده
 غنه ایدیالغه یقینلاشور.

و فوق کل ذی علم علیم.

برهان حبیب.

مفتی الاسلام محمد یار سلطانف حضرتلرینک اشبو نصیحت نامه سی
 مهم تاریخی اثر بولغانلقدن بو اورنغه درج ایدوب قالدرونی
 مناسب کوردک

اورینبورغ جمعیه شرعیه سی نظارتنده اولغان آخوندلر خطیبلر و اماملر غه

نصیحت

معلومگز، سوکلو وطنمز روسیه گه بو کونلرد. بیک زور
 بلا و قضا ایشکلری آچلوب طور ادر: کور شیمزده اولان ایکی
 الوغ پادشاهلقلر - گیرمانیا ایله آفستریا حکومتلری بزگه صوغش
 آچوب وطنمز غه هجوم ایدوب صوغشا باشلادیلر. صوغش دیمک
 بر الله بنده لری و بر آدم بالالاری بریسی بریسنی اولترشمک، مال
 و ملک لرینی طالاشمق و تلف ایدشمک و طنلرینی خراب و هلاک ایدشمک
 اولدیغندن ایلکگی زمانلر دهه نی قدر قور قنچلی و آفتلی اش ایدی.
 بونک اوستینه ایندی بوزمانلر دهغی چاماسز الوغ قوتلی و چیکسز
 کوب اوتروچی و نهایتسز خرابلقلر کیتروچی قورالار ایله

صوغشلىرى بىگىرەككە يورەك يارغىچ و چاماسز دە ضرور ليدىر لىر، اشبو
صوغش سببىدىن عموماني قدر جانلىر وقتىسىز قربان بولالار، ونى
قدر عزيز ماللار اور نىسىز تلف بولالار ونى قدر اشكە يار اقللى
عائله تربيه ايدوچى يكتلار ضعيف و اشكە يار اقسىز بولوب قالالار،
بلکہ اوز لىرى باشقا لر غە محتاج بولالار.

روسىيە مملكتى، آنك اچىندە ياشاغان بار چە خلق ايله برابر
بىر مسلمانلار نكەدە سوكلو عزيز و طنمىز در. آنى دشماندىن صاقلان،
باشقا و طنداشلرىمىز ايله برابر بىر گەدە بور چدر. بو كوندە بىز نك
نيچە يوز مگىلر ايله مسلمان قىرنداشلرىمىز صوغش صغىر نكە كوكرەك
كيورب دشمانغا قارشى قهرمانلىق قىلەلر. و شول وطن عزيزمىز
ايچون قربان بولالار. ونى قدر يىسى مجروح بولوب قالالار.
بىز نكەدە مگ مشقت ايله تابقان پارەلرىمىز شول يولده فدا ايدلەلر.
ونى قدر آتالار، آنالار، بالاسىز و تربيه چىسىز، ونى قدر عزيز
بالالار آتاسىز و شفقت چىسىز ونى قدر خاتونلر طول حمايه چىسىز
قالالار. خدا بلسون اگر دەتيز كوندىن دشمان صوغشدىن تو قتامما باچق
بولسە يئە نى قدر هلاكتلر بولور غە مەكىن.

اوشبو حاللارنى كوز آلدىنە كىتروپ قاراغاندە صوغش نك
خصوصاً وطن عزيزمىز گە دشمان هجومي نك و آنك اوز اقغە
صوز يلووى نك نى قدر قورقنىچ و قوط اوچقىچ بر اش ايدىكى البتە
هر كىمگە معلوم بولسە كرك. شونك ايچونندە بتون روسىيە خلقى
ايله برابر بىر مسلمانلار دە و طنمىز دن دشمانلارنى سورو و آفتلارنى
يگىلەيتو خصوصندە بار طاقتىمىزنى صرف ايدوب، حكومتىمىز گە بو
آغر و قتلردە ياردم ايتشور گە كرك. مجروحلر و تربيه چىسىز
قالغانلار غە شفقت و مرحمت ايدوب آلار نك زحمت و حسرتلارنى
يگىلەيتشور گە محتاجلقلارنى اوتەشور گە اجتهاد ايدىر گە كرك.

آنده صوغش صغرنده وطنداشلار يمز و قورنداشلار يمز الووغ قورقنچلار
 ايچنده مك مشقت چيگوب جانلرينه قدر فدا ايتمكدهلر ايكان بز
 آلا و عائله لرى ايچون مونده طنچ بيرده قولمزدن كيلگان هر
 تورلى يار دمه بولايق. اولده گى صوغشلا وقتنده و وطننى مدافعه ده
 روسيه مسلمانلرى زور فداكارلقلار كور ستمش لر ايدى. بو حاضر
 آلمزده طورغان واقعه ده انشاء الله اولگى وطن پرورلكلر ينى
 آرتقى ايله كور ستور لر. بونك اوستينه ار حم الراحمين اولغان
 الله عزوجل گه كمال انكسار ايله يونالب، وطن عزيز مرگه
 و صاقچيلرينه الووغ رحمتلر نى ايندرونى و بوالووغ آفتلر نى تيز
 كوندن كوتارونى بهادر عسكر لر يمز گه اوستونلك بيروب دشمانلر -
 يمزنى وطنمزدن سورونى عيد و جمعه لرده و باشقه به يرم كونلرده
 بلكه هر دائم كمال اخلاص ايله صور ايق. الله عزوجل گه عزيز
 وطنمزنك باش صاقچيسى و بار چه مرغه آتالق شفقتى قىلغوچى الووغ
 پادشاهمزن نيقولاي آليكساندر و ويچ حضر تلر ينى زوجه معظمه لرى
 آل كساندر ا فيدرونا، مادر متبركه لرى ماري ا فيدرونا ناسليدينك
 سيمسار يويچ و باش قوماندانمزن نيقولاي نيقولايويچ و بار چه
 خاندان عاليسنى وطن صاقلاويولنده ياردمچيلر نى هر تورلى
 آفتلردن اوزى صاقلاب عافيت و سلامتلك و اوزون عمر لرووزى
 قىلسون! آمين! صوغش صغرنده جانلر ينى قربان ايدنلرنك الله
 عزوجل جانلر ينى طنچ و ناملرن مؤبد ايلسون! قالغان عائله
 و جماعتلرينه كور كام صبر روزى قىلوب معيشتلر ينى توزوك
 ويگل مجروحلرنك جراحتلرينه شفا ايندروپ تيز كوندن
 سلامتله ندرسون! وطن عزيزمزدن الله عزوجل تيز كوندن
 دشمانلر شرنى دفع ايتسون بوقان توگلولر گه تيز كوندن نهايت
 بيرسون و غير هر تورلى بلا و آفتلر نى وطنمزدن كوتارسون

طنیخلق و برکات ایندروب معمور ایلهسون و موندن صو گده هر
دائم اوز حفظ حمایه سنده صاقلاسون! آمین؛ ربنا آتنا من لدنک
رحمة و هیئی لنا من امرنا رشدا.

اور نبورغ مفتیسی الحاج: محمدیار سلطائف.

تورلی قوملرده گی تاریخ باشلری، آی کون حسابلری

باشی ۱۶ نچی سانده

عباسی خلیفه لرنک اولگیلری علوم دینیہ و علوم حکمیہ نی، نی قدر
آلغایبارسه لرده سنه لرن قمریہ یورقوب شمسیه گه التفات ایتمه گانلر
ومونی کیره کسنمه گانلر. چونکه قرآن کریم بوینچه مسلمانلر غه،
اوزلرینک حکملرن سنه قمریہ برله یورتمک تیوش. بو حقدہ غی
«ان عدة الشهور عند الله اثني عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق
السموات والارض» آیتندہ گی «فی کتاب اللہ» سوزینی تفاسیرده «فیما
اوجبه وحکم به» دیب تفسیر ایتلدی کبی قرطبی: «بو آیت مسلمانلر غه
عبادات و باشقه حکملرن عربلر بله تورغان یل (سنه قمریہ) و آیغه
تعلق تیوشلک گه دلالت ایتہ» دی. لکن عشر، خراج جمع ایتوده؛
عسکر زققری مأمورلر وظیفه سی کبی دولت مصاریفلرن حسابلاوده،
سنه شمسیه گه احتیاج ضرورتی توغانلقدن، دین اشلرنده ممنوع
(روزه توسلی) بولسه ده بو عصر علما و فقها سی یلله ده کیمتونی
درست کور گانلر. شویله، که هر بر ۳۱ سنه قمریہ نی ۳۰ سنه
شمسیه گه حسابلانادر.

مینم بلوومچه بو روشچه حساب، ایک ئلک خلیفه معتضد بالله
زمانه سنده ۲۸۳ نچی سنه ده، صو گره الطایع لله زمانده ۲۶۲ نچی
یلده بولغان و اوشبونک ایله بیک زور ضرورت دفع ایتلگان. اوشبو،
سنه قمریہ نی آماشدر و مهم ضرور بولغانلقدن خلیفه مقتدی بامر الله
زمانده سلجوق سلطانلرندن جلال الدوله - ملک شاه بن آلب

ارسلان؛ عمر الخيام، ابوالمظهر، ميمون الواسطى، محمد الخازنى،
 عبدالرحمن الحارثى كى حكيمارنى جمع ايتوب بىر كىقاش مجلسى
 ياصاغان. بو مجلس طرفندن، باشن هجرتنك ۷۱۰ نچى يلىندىغى شهر
 رمضان اونندن قىلوب ياڭا بىر تارىخ ياصالغان، كه تارىخ جلالى
 دىب معروفدر. تارىخ جلالى ده آى، يىلر حقيقى شمسىه بولوب،
 يىل باشى قوياش نك «حمل» يولدىزىنه كرگان كونندن حسابلانا هم
 توتاشدن اوچ يلى ۳۶۵ كوندن دورتنچى يلى ۳۶۶ كوندن
 يورتله مونك اوستينه هر يىدنچى كىيسه نى ۵ نچى يلىغه قالدورلا.
 توارىخ شمسىه نك ايك درستى تارىخ جلالىدر. چونكه موندى آيلر،
 يىلر حقيقى شمسىه بولغان لىقدىن يىل باشلارى «حمل» باشندن برده
 اوزگارمى. فقط تارىخ جلالىنك باشن هجرتدن قىلوب آيلون
 سريانى قىلو كىرەك ايدى. اگر باشى هجرتدن، آيلرى حقيقى
 شمسىه، يىل باشى سنتابردن بولغان ياڭا بىر تارىخ ياصالسه بىگرەك
 ياخشى بولور ايدى.

كوز فصلى طبعى دورت فصلنك برسى وهر نەرسە حقندە
 اجمالى معلومات حاصل بولا تورغان وقتدر. بناء عليه مملكتنك
 واردات ومصاريفن اولچەر اوچونده وعامة الناسنك مصلحتى
 اوچونده يىل باشينك سنتابر بولوى ارتقدر، اما ياز باشنده ايسه
 هيچ نەرسە حقندە اجمالى معلومات يوق. اگر بو ياڭا تارىخده
 كونلرنى صاناو، آيلرنى اصطلاحى ياصاو قصد ايتلسه، اوكتابر،
 نويابر، دىكابىر، يانوار، فيورال آيلرى هر قايسى اوتوزاردن،
 مارت، اپرىل، ماي، ايون، ايول آيلرى ۳۱ دن آخرغى آى
 آغوست اوچ يىل توتاش اوتوزدن دورتنچى يىل ۳۱ ياصالور هم
 تارىخ جلالىدە كى توسالى هر بىر يىدنچى كىيسه نى ۵ نچى يلىغه قالدورلور.»

على حبيب الرحمن نوشلى

اسماعیل میرزا غصیرینسکی حضرتلاری.

(ایسکه توشرو)

غیرت و حمیت صاحبی اسماعیل غصیرینسکی حضرتلاری نیک
 و فاتینہ ایکی آی قدر بولدی. بو مدتده آنی یاد ایتمه گان مسلمان
 قالمغاندر. اوشبو مدتده چقغان موقت مطبوعاتده، آنک خدمتلارینه
 و داهی لکینه دائریک کوب نرسه لر یازلدی. اسلام عالمینه.
 خصوصاً تاتار لرغه اولان خدمتلاری، اجمالا بولسه ده صانالدی.
 بتون اسلام عالمی، بتون مطبوعات، آنی بر آغزدن تقدیر ایتدیله.
 آنک ایک اهمیتلی خدمتلارندن اولان: «ترجمان» غزیته سن
 چقاروب هم بعض رساله لر یازوب خلقمزنک انتباهینه سبب بولووی،
 تل وادیاتمزنی احیا ایدرگه طرشووی، اصول جدیده مکتبلاری
 تأسیس ایتوب شونلرنی تعمیم ایتارگه زور اهمیت بیرووی، بونک
 ایچون اسلام عالمی نیک تورلی طرفلرینه سیاحتلاری، باشلاب مکتب
 کتابلاری یازوی، جمعیت خیرییه، تعاون و ترقیون جمعیتلاری تأسیس
 ایتو حقنده یول باشچیلق ایتووی، خلقمزنی بر ملت حالینه کیتورگه
 طرشووی، صنایع مکتبلاری آچارغه هم ملی صناعتنی ترقی ایتدرزگه
 قریقدروی، عمری نیک اکثرن اسلام عالمی نیک اویغانووینه صرف
 ایتووی، عمومی اسلام ندوهسی یاصارغه طرشوب یرولاری، دین گه
 و دین علماسینه اولان احتراملاری، خلق نیک اجتماعی ترقیسی
 خصوصنده فی اعتدالی و طوغری فکرلاری، ملتک احتیاجاتن یخشنی
 آغلاغان چن مسلکی کشی بولوب ملتیز ایچون یول باشچیلق
 ایتوگه ایک موافق کشیلردن بولووی و بونلردن باشقه بیک کوب
 خدمتلاری یاد ایتولدی.

ذاتنا اسماعیل غصیرینسکی حضرتلاری نیک بیوک خدمتلاری،
 ازغنه فکری هم کیدشدن خبر دار لغی بولغان کشیلرگه معلوم، وهر

وقت خاطرلار ئىندە بولوب، بونلارنى ايسكە توشور وگەدە زور احتياج يوقدر شونلقدن بو اور ئىندە آنك خىدمتلرن ياد ايتار گە لزوم كورماي، يالغز آنك ايله بولغان بر نچى مصاحبه بر نچى خاطرلارنى گنه ايسكە توشورەم:

۱۹۰۴ نچى يىلدە حاضر دە بوا شىھرىندە «مدرسة حلميه» مديرى اولان عبدالله حضرت ايله برابر، جنوب طرفلار يىنە سىياحت ايتدىكمز دە، اسماعيل ميرزانى زيارت ايتمك، خان وقتىندىن قالغان آثارنى كورمك قصدى ايله قريم نك «باقچه سراي» شىھرىنە توقتادىق. اسماعيل ميرزا ايله كور شور گە باردىق دە، سوزنى قايدىن باشلار غە؟ قايدو اشلر توغروسىندە فكرلارنى صورار غە؟ نىچوك تانشور غە؟ دىب كوب اويلانوب بار ساق دە، آنىدە بار غاچ اش بتونلاي باشقە چە بولوب چىقىدى. اول يىگىل مجلسلى، تىكلىفسىز، سوز چان بر كشى ايكان. اوزىنى «مدرسة محمدية» معلملىرى، دىب تىقدىم ايتدىكمز دن صوگرە، بىك خوش قبول ايدوب، بىز نك ايله سويلاشور گە بىك كوب نرسە لر تابدى. بىز لردە آنك ايله بىك تىز تانشىدىق. اول، مجلسىدە، سوز آراسىندە ھىچ الوغلق كورستى، التفات ور عايە بر لە سويلى، عادى دوستلر ايله سويلەشكان كىبى صىمى سويلاشە، آنك ايله سويلاشدىك دە اوزىگنى الوغ بر ذات ايله توگل، بلكە عادى بر ايدەشك ايله سويلاشكان كىبى حس ايتولە ايدى. فقط ھر سوز ئىندە دييور لك اسلام عالمى نك ترقى و تىدىسى اسبابىنە اھمىت بىرە، انقراض سببلار ئىندە بىخت ايتە، برر واقعه سويلادىك دە اوزى نك شوندىن آلاچق حصە مز غە اشارە ايتوب كىتە، ھر سوز مناسبتى ايله ملت گە خىدمت ايتار گە قىقدىرە؛ آنك سىجلىسىندە روح كوتار يە، حمىت قوز غالا، خىدمت ايتار گە شوق آرتە، استىقبال گە زور اھمىد بر لە قارار غە باشلانە ايدى.

اول وقتده روس - ياپون محاربه سى نىڭ قوتلى وقتى بولوب
ياپونلر بايتاق اورنلرده موقىتلى بارالر ايدى. اسماعيل بك
حضرتلى، آنلرنىڭ موقىتلرن سويلاگاچ ايتدى: «جناب حق
حضرتلى، عالمى عالم اسباب ايتىش. دنياده اولان نرسه لرنىڭ سببلرن
كاملر كو برك توشونسه، كاملر اسبابقه كو برك تشبث ايتسه لرن،
شول كشىلر موقىت قرانلر. بو اشده مسلمانلق، خرىستيانلق،
مجوسى لك نىڭ آيرمه سى يوق. منه، توشلى اسبابقه كرشكاچ مجوسى
ياپونلر غه ده، نىنداين موقىتلر يوروب تورە. فقط بو مسئلەنى بزم
مسلمانلرغە لازمنجه آڭلامىلار. اسبابدن غافل، هم يالقاو بولدىغىمىز
حالده، باشقه ملتاردن آلدە بولاسمىز كىلە. مسلمانلرنىڭ حيات اشلرنده
اولان موقىتسىزلكلىرى ايچون جناب حق غە اوپكالىسىمىز كىلوب
تورە، بتون قباحە نىڭ اوز مزده بولويىنە دقت ايتمايمىز» ديدى.
بوندن سوڭرە سوز قران مدرسەلر يىنە، تربىيە و تعليم گە،
دىنى مدرسەلردن و اماملردن اميد ايتولگان خدمت لر گە كو چوب،
بو خصوصده، اوشبو سوزلرنى سويلادى:

«حاضرده بىز لىر ترقىمىزده ايكى نرسەنى اساس ايدوب توتار غە
تىوش. بزم ايىڭ يوك احتياجمىزده شونلرغە در. بىرى آنا تلمىزده
اوقو يازونى عمومى لشدر ركا، مکتبلرنى اصلاح ايتار گە؛ ايكنچسى
خلقىمىزنى اقتصادى ترقى گە، هنر و صنايع يولىنە سوق ايتار گە تىوش.
بىرنى ايىڭ زياده اينرگان نرسە نادانلقىمىز ايله فقيرلكمىز در.

اوشبو ايكى اشنى وجود گە كىتروده، دىنى مدرسە شاگرد
لرى نىڭ و ملالرنىڭ زور تاثيرلىرى بولور غە مەكندىر. بزم خلق
علمانى احترام ايتە، آنلرنىڭ سوزلر يىنە قولاق سالالار. مېن دىنى
مدرسە لرمىز نىڭ اصلاحندن كوب نرسە لىر اميد ايتە من. كوب اورنلردە
مکتبلرنىڭ اصلاح ايدلوى، اصول جديده نىڭ تارالوى حقندە بونلرنىڭ

غايىت بيوك خدمتلىرى اولدى. بو اشلىرى ميدانده در. اقتصادى ترقى يولنده ده، آنلارنىڭ بايتاق تاثيرلىرى بولورغە مەمكىن. بونىڭ ايچون دىن علم-ئاسىنىڭ كىدىشىدىن خىردارلىقلىرى اوستىنە، بىر آز فدائىي وحمىتىلى اولولار ندىن، خلقىمىزغە يول كورساتورگە طر شولار ندىن باشقا نرسەگە زور احتياج يوقدۇر.

دىنىي مدرسە شاگردلار ندىن اميد ايتولگان دخى بىر اش بار. حاضرگە قدر، بىز روسچە اوقوغان ضىيالىلارمىز ايله، خلقىمىزنىڭ اختلاطى ناقص بولدى. ملتىمىز آنارنى اجىبى كورۇپ، علم و معرقتلار ندىن استفادە ايتمەدى،

مدرسە شاگردلار ندىن بىر آز كرگىلىك و جرات آرتدۇرغە اهمىت بىر مك تيوش. خلقىمىزنىڭ ترقى ايتووى ايچون، روسچە اوقوغان ضىيالىلارمىز ايله اختلاطلىرى، بىر ابر اش قىلورغە طر شولرى لازىمدر. اگر دە، حاضرگە چە اولدىغى كىبى، بىر بىر مۇزدىن يىراق، اختلاطسىز تورسەق، عمومى خلقىمىز بىر طرفدە، روسچە تحصيل ايدۇچىلار اوزلار يىنە بىر طرفدە بولۇپ اوزمىزنى ايكى طائىفە و ايكى پارتىيە ساناب يورسەك ھەر ايكى طرفغە غايىت بيوك ضرر و ھلاكت كىلەچكدر. اوقوغانلارمىز ايله خلقىمىزنىڭ اختلاطى نە قدر قوتلى بولسە، آرا لىرىندە فكىردە، اشىدە بىر لك نە قدر قوتلى بولسە، ملتىمىزنىڭ استقبالى دە شول قدر پارلاق اولەچكدر. بىز لىر شول وقتدە غنە بيوك بىر ملت بولۇپ ياشەيەچقىمىز.

مىللار ھەم دىنىي مدرسەلر مۇزدە اوقى تورغان شاگردلار، ضىيالىلارمىز ايله كو بىرەك اختلاط ايتارگە؛ ھەم آنلار ايله ملتىمىزنىڭ احتياجلىرى، اصلاح و ترقى چارەلىرى، مىلى خدمتلىرى مىلى حمىتلىرى حقىدە مذاكرە ايتارگە، بەئىز وقتلردە اسلامىت احوالدىن، معتقدات اسلامىيە و فلسفە دىنىيەدىن بىر نىچو كىلورغە، ھەر نىچو كىلگنە بولسە دە،

ھەسسى بىر بىر دىنى مىلى قىزىدىش يىلۇب، بىر ابر اش قىلور غە
 تىوش ايدىكلرىنى ھەر وقت كوز آلدندە تو تار غە طر شىمق تىوش،
 دىھ سوزىنى تمام ايتدى، اسماعىل بك حىزرتلر ندىن بو گا بشقە دە
 ايشتدىكىمىز حكمتلى سوز لىر عبر تلى نصيحتلر بولسە دە بو اور ندى
 شوشى قدر ايله اکتفا قىلدى.

شهر شرف.

آنا تلى و تىلگە بايلىق.

بىر مو، نىندى ملتگە منسوب بولسە، شول ملتىڭ تلى اول كىشىنىڭ
 آنا تلى اولور.

بىزنىڭ آنا تلىمىز تاتارلىق اسمى آلمان بلغار تىركىسى تلىدىر.

بىر ملتى باشقە ملتىدىن آيرىغان نىسە لىرنىڭ بىرسى، شول
 ملتىڭ آنا تلىدىر. باشقە ملتىرگە قاتشوب يوغالوب كىتودىن قورقغان
 ھەر ملت، ملىت رىكلر ندىن صانالغان باشقە نىسە لىر بىرلە بىرگە صاف
 كويىچە آنا تلىن صاقلار غە، افرادى آراسىندە آنى سويىملى، ايك
 ياقىن بىر تىل ايتوب كورسە تورگە بورچلى. بىرتىلىڭ سويىملى، ياقىن
 كور نووى اوچون، اول تىل كوڭلىگە كىلگان ھەر معنانى آڭلاتورلىق
 باى بولو، ايشتىكە چدە كوڭلىدەكى حىسلىرىنى قوزغاتورلىق اسرار
 و قواعدى آڭلانوتىشى. انسان، اسرار، و قواعدىن آڭلامان تلىدىن
 لذت تابى. عرب تلىنىڭ صرف، نحو، معانى، بيان فىلىرىنى او قو سىبىلى
 عرب تلىدەكى بىر نىقدىر گنە بولسە دە اسرار غە واقف بولغان بىر
 تاتار اوغلى تاتارنىڭ عرب شىر لىرنى كويىلەپ معنوى زور لذت، تەم
 تابقانى حال دە، تاتار شىر لىرىدىن لذت تابا آلمان بولسا الوغ شادىدىر.

بناء عليه ملتاردن بىر ملت بولغان بىر تاتار لىرىدە، تلمىزنى صاف
 صاقلاندى، بالالىرىغا اسرار و قواعدىن آڭلاتوب ياشىدىن اوڭسويىملى
 ياقىن كورسەتتۇ اوچون، مکتىپلىرىمىزدە تلمىزنىڭ صرف، نحو و باشقى
 خاسىيەتلەرنى او قوتىمىق تىپىشلىدىر، كە بولاشنىڭ منىظم مکتىپلىرىمىزنىڭ
 بايتاغىدە اجرا ايتلە باشلاون، شادلىق بىرلە كورسەتتۇ باشلادىق ايندى.
 يوغارىدە تلمىزنىڭ سويىملى كورنۇى اوچون، باي بولۇپ كىرگەن
 دىيلىگان ايندى. انسان، بىگىر كى تولى تىلگە آشنا بولسە، يارلى تلمى
 سويىمى، كىم كورسە. چونكى، بىرەو كوڭلىنى كىلگەن مەنالىرىنى، اوز تلمىدە كى
 سوزلىرى بىرلە آڭلاتا آلماسە، چىت سوزلىرى استعمال ايتەرگە مجبور
 بولا، كە بولاش اوز تلمىنىڭ كىملىگى بىلدۈرۈپ آندىن يراقلا ندرە
 باشقى سىنىڭ يتوشلىگىن كورسە توب آڭا محبت ايتدۈرەدر. تلمىزنىڭ
 يارلىلىقى كوز اوڭمىزدە بولغانلىقىدىن، عرب تلى بىك كىك، روس تلى
 بىك باي دىب تلمىزنى كىم كورۈچى و تلمىزدىن زارلا نوچىلىرى
 بولدىغانى اثبات ايتسە كىرگ،

بىر تلمىزنىڭ باي ياخود يارلى بولۇپ تىپىقى بولمايىنچە كىسى
 بولۇپ تىپىقى ھىر كىمنىڭ معلومى. شونلىقىدىن ايك باي بىر تلمىزنىڭ اشلىنىمى
 مەھمىل قالدۇرلۇ سىببىلى بارا بارا فقيرلە نوۋى ياخود آرماس تالماس اشلى نو
 سىببىلى تىز آرادە باي و وىدە مەكىدىر. تلمىزنىڭ بايلىقى اوچون توبەندە كى
 نرسە لىر ضرور در: (۱) استعمالدە كى سوزلىرىنى اوز توماو (۲) استعمال
 سوزلىرىدىن احتىياجغە قاراب ياڭا سوزلىرى يا صاو (۳) چىت ملت
 سوزلىرىنى آلوب استعمالدە كى سوزلىرىنى اوز توماو، مەتخىسسىلىرى
 طرفىدىن تلمىزنىڭ «لغت» «صرف» «نحو» كىتابلىرى يازلۇ؛ اوز سوزنىڭ
 اورنىنى چىت سوزلىرىنى استعمال ايتمەو بىرلە بولا،
 بىزنىڭ بولۇپ كورنى تلمىزدە كى يارلىلىقىنىڭ كورسە كى، مەستعمل ايسى
 سوزلىرىمىزنى اوز تىقاناغىمىزدىن كىلسە كىرگ،

مثلا بۇنىڭ كۆپىنچە تاتارچە بالق اسملىرى ئىكەنلىكى بىلىنىدۇ. تىل ئىلمىچىلەر ئارىسىدا بۇنىڭ كۆپىنچە روسچە كاراسمىلى بالق تاتارچە جەين استىرلىدە - چوگە؛ نالىخ - بەرتەس، لىش Пещъ چاباق، صوم جەين اسملىرى ئىكەنلىكى يۈزگە نىسبەتەن بىلەنمەن؟!

آتامان - قوماندان، چىرو - عسكر، كوكساو - چاخوتكە، جىين لفظنىڭ قوداش بالاسى مەناسىدە بولۇپ يەنە بايتاغمىزغا مەجھول بولسە كرك. ياڭا سوزلار ياشاغاندا [اشتقاقىدە] قاي تىلدە كەلگەن بولسەدە شول تىلنىڭ صرف، نحو قاعدەلىرىگە موافق ايتوب ياشارغا كرك. عكس حالدا تىلنىڭ لىتىن، قاعدەلىرىنىڭ اطرادىن بىتورۇر. بۇندە ياڭا سوزلار ياشاشى يوق توڭل ئارىسىدا بىك ضعیف بارا. آنا تىلى مەبلرىنىڭ بوشىكە ھەت صرف ايتولرى كوتلە، ياڭا سوزلار چىغارۇ و آلارنى عامە طرفىدىن قبول ايتدرو اوچون. ايك توغرى يول مطبوعاتىدە. عربچە «طيارە» مەناسىدە كى «اوچقىچ» سوزىنىڭ مطبوعات آرقىلى ھەركم طرفىدىن آڭلانا تورغان سويكىملى بىر سوز بولوب كىتوۋى بوفكرنى بىر قىدر درستلەسە كرك. ايندى چىت ملت سوزلرنن آلوغە كىلىك: چىت ملت سوزلرنن آلو ايكى تورلى بولورغا مەمكىن: ترجمە طرىقى بىرلە، توغرىدىن توغرى. اصلدە چىت سوزلرنى آلو كرك بولماسەدە، بىتون تىلرنىڭ توبى بىر، دىگەن فكر اوستىنە ھىچ بىر تىلنىڭ موندىن سلامت بولماۋى، آلماننىڭ مەمكىن توڭللىگىن بىلدۈرە. شولايىدە چىت سوزلرنى آلغاندە، اوز سوزنىڭ تابلماغاندە غنە، تىلدە بولسە ترجمە طرىقى بىرلە؛ بولماسا توغرىدىن توغرى آلورغا كىرەك. چىت سوزلرنى آلغاندە عربلرنىڭ بىگرك فارسىچە، عبرانىچە، سىرپانىچەدىن، روسلرنىڭ فرانسوزچە، يونانىچە، آلمانچەدىن آلغانلىقىرى اھلىنە معلوم. عربلر بىرلە روسلرنىڭ مذكور قوملردە كى سوزلرنى آلولرى، مەشىقى، دىنى، مەدىنى بىر مەناسەت

سببلى بولغۇن. ايندى بىز تاتارلارنىڭ چىت تىللىرىدىن سوزلار آلۇ
توغرىسىنى كىلىسەك: دىنى سوزلارنى عربلاردىن، مدنى سوزلارنى
كىمدىن مدنىت آلساق شۇلاردىن آلورغە موافق بولسەكرىك.
على - حبیب

صوغش احوالى

۷ نچى نويابردە نيمىسلىرى بىزنىڭ غىرى پولىشەدەكى بىر نىچە
موقىلار تىرەسىنى ياقىلاشوب، عىسكىرىزى طرفىدىن قىصر قىلانچا شىمالگە
تابا كىلوب چىغارغە ماتاشالار ايكان. لاويچىدەكى صوغشنىڭ بارىشى
۱۱ نچى نويابردىن بىرلى بىزنىڭ اىچون اونغايلنغان چىنىستاخوف
قراقوف صوغشلىرىندە غلبە بىزنىڭ طرفىدە بولغان. كارپاد كچىدلىرىنىڭ
آرغى ياغىندە آوسترىيەلىرىدىن بىر كىنىرال قىرق افسىر اوچىك يارم
صالداق اسىر آلنغان. قارىپات تاوولىرىنىڭ وىنگرىيە بولونلىرىنى
چىققان ىردەكى گومىنىنوى شىرىنى عىسكىرىزى بارب كىرگان.
فرانسىيە صوغش مىدانلىرىندە زور اوزگارىشلىرى بولماغان.
آنكلىيە - تورك صوغشلىرى بىرە ياندىغى صوغشلىرى ۲ نچى نويابردە
توركلىرى زور تلفات كورگانلىرى. آكلىچانلىرىگە ياڭاقوت كىلوب آلغە
تابا بارا باشلاغانلىرى. آنكلىچانلىرى توركلىرى باشقىموقىللىرىدە قارىشى
آلورغە حاضرلىگانلىرى. قاقاز عىسكىرى اشتابىنىڭ خىرىنىچە بىزنىڭ عىسكىرى
ارض روم يولىدىن توركلىرىنى قووب بارى ووندى دوام ايتەدى. توركلىرىدىن
كوب قورال و عىسكىرى اسىر آلنغان. توركلىرى ارض رومغە تابا
چىگنولرىندە ھىمان دوام ايتەلىرى. صوغشنىڭ باشقىموقىللىرىندە
اوزگارىش يوق.

تصحیح: سوگنی ایکی صحیفه ده رقم خطا کیتکان ۶۰۸، ۶۰۷
دیب توزه تر گه تیوش ۵۸۱ صحیفه ۱۳ نچی سطرده ربگزمی نی،
ربگزمی دیب: ۵۸۲ صحیفه ۴ نچی سطرده قبولنی قبول،
۱۳ نچی سطرده ابی کبشه نی ابی کبشه دیب او قورغه کرک. آخرغی
صحیفه ده ۵ نچی سطرده پاپونیه نك انگلتره گه دیگان سوزنی یاپوییه غه
انگلتره نك دیب او قورغه تیوشلی.

اداره دن:

کته قورغان محبوب خان اکرم خواجه یوف، پتیرپاول امام
محمد حافظ عبدالرشیدف، کولو گریف مفضل سیداشف، شولانگر
ملا محمد غیاث عینانی، بایصار ملا نور العیان سلیمف جنابلرینه:
صور اغان نسخه لر گز کوندرلدی. تامبوف گو بیرناسی صرفدی
قریه سی فخرالدین مصطفی جنابلرینه: صور اغان عددلر گز سوگنی
آدریس گز بوینچه کوندرلدی. بو آدریس گز دئترده کورنمدکندن،
باشده، بز و اسطه برله یبارلمادی میکان دیگان شبهه کو کلگه
کیلدی، بونی اداره گه بلدررسز. عموما حرمتلو مشتریلر مزدن
امیدمز بودرکه بو کونگاچه اداره نك غیر قصدی بولغان قصورلرینی
عفو ایدرلر. اداره ده بیلگو لنگان، کشی برآز وقتلر خسته بولغانلقدن
بانقه کشی بیلگو لنمی طوردفی سببندن اداره ده طبیعی قصورلر
بولدی. هر حالده مشتریلر مز اداره ده حققری فالمایا چقندن امین
بولسونلر. (اداره)

قراندہ ۱۵ کوندہر جفا تورغان دینی، ادبی، علمی

الدین والادب

مجله سینہ ۱۳۳۳ سنہ ایچون مشتری دفتر آچق.

آبونہسی اولگیجه	بر یلق	۳ صوم
یارم یلق	۱	۵۰ تین
نسخہسی	—	۱۵ تین

مجله نك اداره خانہسی قرانده «ملت» مطبعہسی یور طندہ بولوب
آدریس: «ДИНЬ ВА АДАБЪ»
КАЗАНЬ, РЕДАКЦІЯ ПРИ ТИПОГР. «МИЛЛЯТЬ»

یا ایسه توغری «ملت» کتبخانہ سینہ مراجعت ایدلسهده جائز.

آدریس: «МИЛЛЯТЬ»
КАЗАНЬ